

Г.Г. БОРОДИНА,
кандидат історичних наук, доцент
кафедри документознавства та
інформаційних систем
ВП «МФ КНУКіМ»,
м. Миколаїв

ПРОСОПОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ (XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.)

Останнім часом розвиток української історичної науки спонукає до вивчення минулого, значною мірою, за допомогою просопографічних досліджень.

Просопографія (від грецької просопо – обличчя, особа, персона і графо – пишу) – спеціальна історична дисципліна, яка на основі джерел різних видів (генеалогії, демографії, психології, нумізматики, соціології тощо) досліджує особу в сукупності її індивідуальних якостей та взаємостосунків з оточенням.

Вітчизняна просопографія як наука завдяки діяльності Інституту біографічних досліджень НАНУ за останні роки досягла відчутних зрушень і впритул наблизилася до проблеми створення системи української наукової бібліотекознавчої біографістики, без вирішення якої неможливе здійснення повноцінного електронного Українського національного біографічного архіву.

На необхідності біографічних розвідок у галузі бібліотечної справи наголошували знані українські вчені-бібліотекознавці А. С. Чачко, Т. І. Ківшар, Н. В. Новальська та ін.

Просопографічні дослідження в галузі бібліотечної справи південного регіону України сприяють вивченню самотності історико-бібліотечного процесу, аналізу формування бібліотечної системи країни.

До формування мережі бібліотек Півдня України причетні громадські і політичні діячі – М. Аркас, Г. Ге, М. Пирогов, С. Русова, А. Скальковський, М. Беккер; бібліотечні діячі – М. Попруженко, В. Шенфінкель, а також книготорговці – М. Клочков, К. Тотті, В. Картамишев та видатні особи іноземного походження, які проживали на даній території – А. Рішельє, Д. Рішельє, О. Дерibas.

Різні аспекти діяльності бібліотечних закладів Півдня України висвітлено у працях культурних та громадських діячів краю кінця XIX – початку XX ст.: В. Яковлева, М. Беккера, В. Шенфінкель, А. Гавриля, Г. Ге, М. Попруженка та ін. Зокрема, загальні відомості про книгозбірні Одеси містяться в історичному нарисі М. Г. Попруженка «Одесская городская публичная библиотека» (1911 р.), І. Вугмана «95 лет жизни и деятельности Одесской государственной публичной библиотеки (1830-1925)» (1926 р.). У них розкриваються умови створення та діяльності деяких книгозбірень, приватних «кабінетів для

читання», склад їх фондів та контингент читачів. Однак дані автори не ставили своїм безпосереднім завданням дослідити історію бібліотек регіону в цілому, їх науковий доробок носив досить фрагментарний характер, вони аналізували лише діяльність тієї чи іншої бібліотеки.

Вирішальним фактором започаткування публічних бібліотек у повітових і губерньських містах стало відкриття 1829 р. Одеської міської публічної бібліотеки. Це була перша в Україні публічна бібліотека. Із зібрань літератури, яку у різні роки дарували бібліотеці приватні особи, особливою цінністю мали колекції графа М. М. Толстого (понад 40 000 видань), Г. Г. Маразлі (10 000 томів), колекція з техніки професора В. І. Тимонова (1 085 книг і брошур), колекція з економіки і юридичних наук – О. О. Борзенка (851 вид.), бібліотека археолога П. О. Бурачкова (3 176 томів) та ін.

Багато чудових людей, у різний час очолювали бібліотеку. Серед них: історик Микола Никифорович Мурзакевич, професор Володимир Олексійович Яковлев, літератор Михайло Феліксович Дерібас та його син, популярний в Одесі письменник-історик Олександр Михайлович Дерібас. Усі вони обіймали величну посаду – «бібліотекар».

Необхідно також відзначити важливу роль в історії бібліотеки інституту попечительства, що був введений у 1874 р. Попечителями від міської думи були барон А. Ф. Стурт, К. К. Сікард, І. В. Тимонов, О. І. Кирпичников.

Особливо важливу роль у розвитку бібліотеки відіграли директор з 1896 р. професор Новоросійського університету Михайло Георгійович Попруженко і попечитель бібліотеки з 1897 по 1917 рр., почесний громадянин Одеси граф Михайло Михайлович Толстой. Саме їхня діяльність зробила міську публічну бібліотеку однією з найбільших культурних центрів Одеси початку ХХ століття. Дякуючи їх зусиллям, споруджено нову будівлю, налагоджено міцні контакти з багатьма бібліотеками світу, випущено нові друковані каталоги і організовано палітурну майстерню, відкрито «бібліотечний музей».

Публічні бібліотеки також були засновані і в Херсоні та Миколаєві. Завдяки наполегливості, ініціативності й творчій енергії Віри Костянтинівни Шенфінкель рік у рік, на зломі ХІХ – ХХ ст., зростав авторитет і популярність Херсонської громадської книгозбірні. Її наукові інтереси були доволі різнобічними: організація бібліотечної справи, бібліотекознавство як наука, бібліотечна освіта, бібліотечна статистика, масова та методична робота бібліотеки.

Отже, історія книгозбірень зберегла багато славних імен бібліотечних працівників, які віддали багато років свого життя благородній і шанованій людьми праці з книгою.

Сьогодні, коли хронологічні межі дослідження в галузі бібліотечної справи, винесеної на розгляд, віддаляють нас не десятиліттями, а вже століттями, навіть поодинокі факти про діячів-просвітителів, що виявлені в рідкісних джерелах, зберігаються в архівах та бібліотеках України і торкаються нашої теми, мають не лише пізнавальне, а й набувають особливого значення для визначення тенденцій розвитку бібліотечної галузі регіону.

Список використаних джерел:

1. Афанасьев, Д. Севастопольская морская библиотека [Текст] / Д. Афанасьев // Морской сборник. – 1885. – № 5. – 88 с.
2. Бородіна, Г.Г. Бібліотекар за покликанням: не тільки професія, а й справжня пристрасть (пам'яті В. К. Шенфінкель) [Текст] / Г. Г. Бородіна // Вісник Книжкової палати. – 2007. – № 4. – С.47-49.
3. Корнейчик, І.І. Історія української бібліографії: Дожовтневий період [Текст] / І. І. Корнейчик . – Х., 1971. – С. 68, 70.
4. Отчет Херсонской Обществннной Библиотеки и двух ее отделений за 1909 г. – Херсон, 1911. – С. 8.
5. Попруженко, М.Г. Одесская городская публичная библиотека 1830-1910 гг.: Историчечкий очерк [Текст] /М. Г. Попруженко. – Одесса, 1911. – 85 с.
6. Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека: від минулого століття до майбутнього [Текст]: зб. ст. – Херсон, 1998. – 89 с.
7. Яковлев, В.А. К новосельцю город ской публичной библиотеки в Одессе (1829-1883) [Текст] / В. А. Яковлев. – Одесса, 1883. – 108 с.